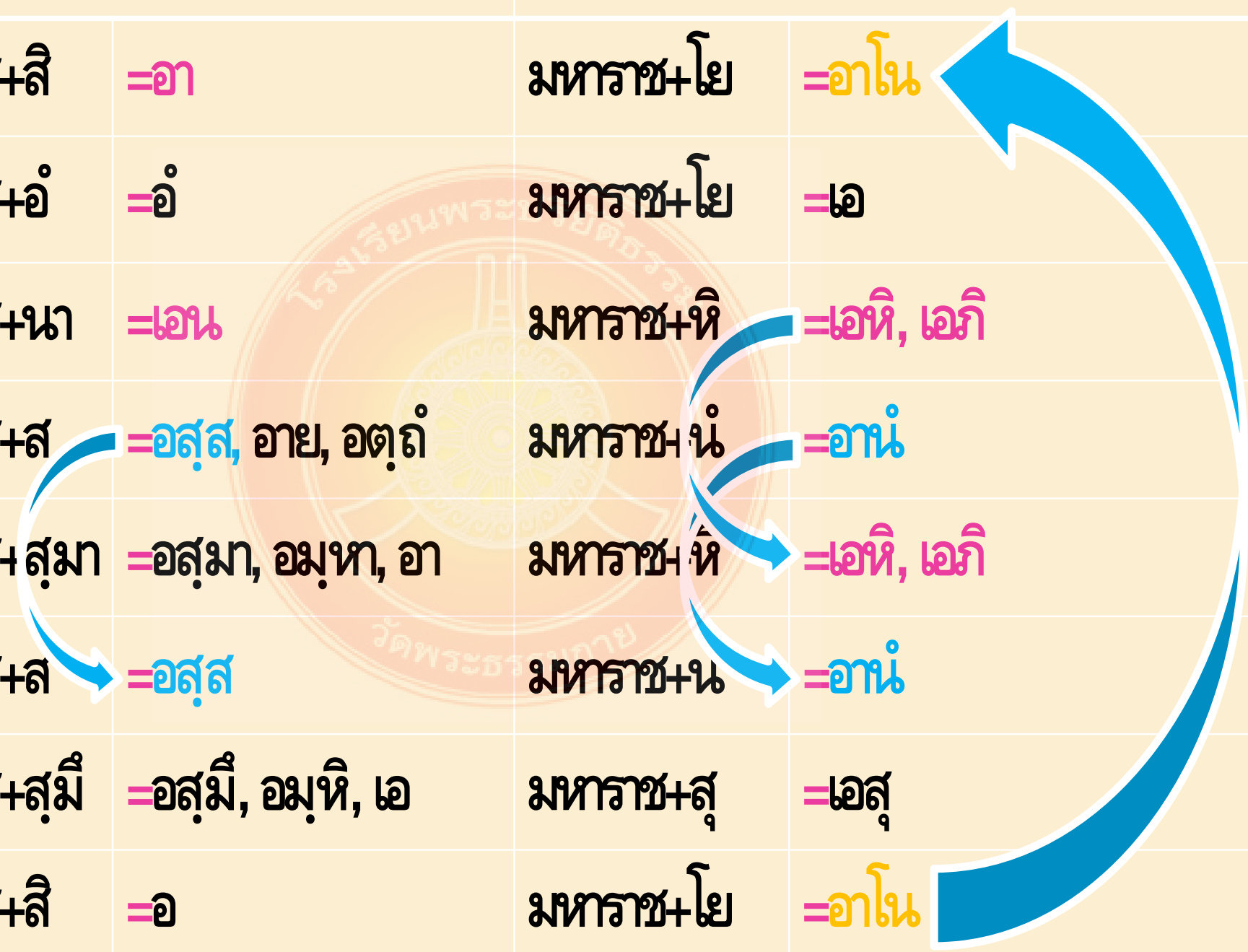

กติปยศัพท์ บทที่ ๔

แจก มหาราช (พระราชอาผู้ใหญ่) ในปุงลึงค์

ศัพท์สมาสมิ ราช ศัพท์เป็นที่สุดแจกเหมือน มหาราช หรือแจกอย่าง ราช
ก็ได้ เช่น โกศลธมฺญ โย เป็นต้น

วิภัติ	เอกวณະ		พหุวณະ	
ป.	มหाराช+ลี	=อา	มหाराช+โย	=อาโน
ทุ.	มหाराช+อ	=อ	มหाराช+โย	=เอ
ต.	มหाराช+นา	=เอน	มหाराช+หิ	=เอหิ, ऐहि
จตุ.	มหाराช+ส	=อสฺส, आय, अत्तं	มหाराช+न्ह	=आन्ह
ปญ.	มหाराช+สฺมา	=อสฺมา, अम्हा, आ	มหाराช+हि	=ऐहि, ऐहि
ฉ.	มหाराช+ส	=อสฺส	มหाराช+न्ह	=आन्ह
ส.	มหाराช+สฺมि	=อสฺมิ, अम्हि, ऐ	มหाराช+สุ	=ऐसु
อา.	มหाराช+ลี	=อ	มหाराช+โย	=อาโน

ลำดับ	เอกวจนะ	พหุวจนะ	คำแปลอายตนิบาต
ป.	มหราชา	มหราชาโน	อ. (อันว่า) / อ. ____ ท. (ทั้งหลาย)
ทุ.	มหราชั	มหราชา	ซึ่ง, ลู, ยัง, ลึน, ตลอด, กะ, เฉพาะ
ต.	มหราชาเน	มหราชาเหหิ, มหราชาเหหิ	ด้วย, โดย, อัน, ตาม, เพราะ, มี
จตุ.	มหราชาสสุ, มหราชาชย, มหราชาตฤ	มหราชาหน	แก่, เพื่อ, ต่อ
ปญ.	มหราชาสม, มหราชามฺท, มหราชา	มหราชาเหหิ, มหราชาเหหิ	แต่, จาก, กว่า, เหตุ
ฉ.	มหราชาสสุ	มหราชาหน	แห่ง, ของ, เมื่อ
ส.	มหราชาสมิ, มหราชามฺหิ, มหราชา	มหราชาเชสุ	ใน, ไกล, ที่, ครั้นเมื่อ, ในเพราะ
อา.	มหราชา	มหราชาโน	แน่ะ, ดูก่อน, ข้าแต่

ลำดับ	เอกวจนะ	วิธีลงวิภัติ
ป.	มหราชา	แปลง ลี เป็น อา
พ.	มหาราช	ลง อํ คง อํ
ต.	มหราชาชน	แปลง นา เป็น เอน
จตุ.	มหาราชสฺส, มหาราชาย, มหาราชตฺถ	แปลง ส เป็น สฺส, आय, अत्त
ปญ.	มหาราชสฺมา, มหาราชมฺหา, มหราชา	ลง สฺมา คงไว้, แปลง สฺมา เป็น มฺหา, อา
ฉ.	มหาราชสฺส	แปลง ส เป็น สฺส
ส.	มหาราชสฺมึ, มหาราชมฺหิ, มหราชา	ลง สฺมึ คงไว้, แปลง สฺมึ เป็น มฺหิ, เอ
อา.	มหราชา	ลง ลี ลบ ลี

ลำดับ	พหูพจน์	วิธีลงวิภัติ
ป.	มหाराชาโน	แปลง โย เป็น อาโน
ทุ.	มหाराเช	แปลง โย เป็น เอ
ต.	มหाराเชหิ, มหाराเชภิ	แปลง อ เป็น เอ ลง หิ คง หิ, หิ เป็น ภิ
จตุ.	มหाराชานํ	ที่ชะ อ เป็น อา ลง นํ คง นํ
ปญ.	มหाराเชหิ, มหाराเชภิ	แปลง อ เป็น เอ ลง หิ คง หิ, หิ เป็น ภิ
ฉ.	มหाराชานํ	ที่ชะ อ เป็น อา ลง นํ คง นํ
ส.	มหाराเชสุ	แปลง อ เป็น เอ ลง สุ คง สุ ไว้
อา.	มหाराชาโน	แปลง โย เป็น อาโน

ข้อสังเกตเกี่ยวกับ ราช คัพท์

ราช คัพท์ถ้าสมาสเข้ากับคัพท์อื่น เช่น ลีวิราช (พระราชาแห่งแคว้นสีพี), โกศลราช (พระราชาแห่งแคว้นโกศล), พิมพิสารราช (พระเจ้าพิมพิสาร) เป็นต้นมีการแจกผสมวิภัตติได้ทั้ง ๒ แบบ คือ

๑.แจกผสมวิภัตติตามแบบ มหาราช ก็ได้ (ส่วนใหญ่) เช่น ลีวิราชชน, มหาราชชน, จกุกวตฺติราชชน, พิมพิสารราชชน เป็นต้น

๒.แจกผสมวิภัตติตามแบบ ราช ก็ได้ (ส่วนน้อย) เช่น โกศลทรญฺโญ, จกุกวตฺติทรญฺญา, พิมพิสารทรญฺญา เป็นต้น

ในบาลีไวยากรณ์ชั้นสูง มหาราช แจกตาม อ การันต์ในปุงลิงค์ แต่มีรูปต่างกันเฉพาะ ปฐม. เอก. (มหาราชา), ปฐม., ทุตติยา., อา. พหุ.(มหาราชาโน)

ศัพท์เหล่านี้แจกเหมือน มหาราช

อนุราช	พระราชาน้อย	อภิราช	พระราชายิ่ง
อุปราช	อุปราช	จกุกวตติราช	พระราชาจักรพรรดิ
เทวราช	เทวดาผู้พระราช	นาคราช	นาคผู้พระราช
มิกราช	เนื้อผู้พระราช	สุปณณราช	ครุฑผู้พระราช
หंसราช	หงส์ผู้พระราช	สกุณราช	นกผู้พระราช

ตัวอย่างประโยคภาษาบาลี มหาราชา (พระราชามีใหม่)

๑. มหาราชา ภิกขุณฺโณ ทานํ เเทติ.

อ.พระราชามีใหม่ ย่อมถวาย ซึ่งทาน แก่ภิกษุ ท.

๒. สพฺเพ มหาราชาโน ปาสาทิสฺส วสนฺติ.

อ.พระราชามีใหม่ ท. ทั้งปวง ย่อมอยู่ในปราสาท ท.

๓. อมจฺจา มหาราชํ วนฺทนต์ิ

อ.อำมาตย์ ท. ย่อมไหว้ ซึ่งพระราชามีใหม่.

๔. ชนา อตฺตโน มหาราชา ปุเชนฺติ.

อ.ชน ท. ย่อมบูชา ซึ่งพระราชามีใหม่ ท. ของตน.

๕. มหาธาเซน ทูโต เปลียเต.

อ.ทูต อันพระราชารู้ใหญ่ ย่อมส่งไป.

๖. มหาธาเซหิ ปาสาทก กริยนเต.

อ.ปาสาทท ท. อันพระราชารู้ใหญ่ ท. ย่อมทำ (สร้าง).

๗. เสนาปติ มหาธาซสุส สาสัน ปหิณาติ.

อ.เสนาบดี ย่อมส่งไป ซึ่งข่าวสาร แก่พระราชารู้ใหญ่.

๘. ชนา มหาธาชานัน ธานี เทนเต.

อ.ชน ท. ย่อมถวาย ซึ่งทรัพย์ แก่พระราชารู้ใหญ่ ท.

๙. ภิกขุ มหาราชสุมา ปิณฑุปาตํ คณฺหฺนฺตฺติ.

อภิกษุ ท. ย่อมรับ ซึ่งบิณฑบาต จากพระราชเจ้าผู้ใหญ่.

๑๐. ทุคฺคตา มหาราเชหิ ภาตฺตํ คณฺหฺนฺตฺติ.

อ.คนตกยาก ท. ย่อมรับ ซึ่งภัตตาหาร จากพระราชเจ้าผู้ใหญ่ ท.

๑๑. มหาราชสุส ปิณฑุปาโต ภิกขุณํ ปโหติ.

อ.บิณฑบาต ของพระราชเจ้าผู้ใหญ่ ย่อมเพียงพอ แก่ภิกษุ ท.

๑๒. มหาราชานํ ปาสาทา โสภนฺตฺติ.

อ.ปราสาท ท. ของพระราชเจ้าผู้ใหญ่ ท. ย่อมงาม.

๑๓. มหาราชสูมี ทานํ เทนฺเต, ปุณฺณํ อฺปฺปชฺชติ.

ครั้นเมื่อพระราชารู้ใหม่ ถวายอยู่ ซึ่งทาน, อ.บุญ ย่อมเกิดขึ้น.

๑๔. มหาราชสุ อากฺขณฺเตสุ, ชนา ตฺสฺสนฺติ.

ครั้นเมื่อพระราชารู้ใหม่ ท. เสด็จมาอยู่, อ.ชน ท. ย่อมยินดี.

๑๕. โภ มหาราช ตฺวํ ทิฆายุ โหหิ.

ข้าแต่พระราชารู้ใหม่ ผู้เจริญ อ.ท่าน เป็นผู้มีอายุยืนยาว จงเป็น

๑๖. โภนฺโต มหาราชโน โสตฺถิ ตฺมฺหากํ โหตุ.

ข้าแต่พระราชารู้ใหม่ ท. ผู้เจริญ อ.ความสวัสดิ จงมี แก่ท่าน ท.